

Καπιταλιστική κρίση και ο πόλεμος στην Ουκρανία

Sanderr¹

Ζούμε σε ταραγμένους καιρούς. Το μέγεθος του πόνου που η ανθρωπότητα προκαλεί στον εαυτό της αυξάνεται μέρα με τη μέρα. Το πιο θλιβερό είναι ότι μεγάλο μέρος αυτού του πόνου μπορεί να αποφευχθεί. Δεν υπάρχει κανένας νόμος της ιστορίας ή της φύσης που να αναγκάζει τους ανθρώπους να καταστρέψουν τη Συρία ή την Ουκρανία.

Ζούμε σε έναν κόσμο που κατακλύζεται από την κρίση. Υπάρχει κάποια σύνδεση ανάμεσα σε αυτό το πλαίσιο και τον πόλεμο στην Ουκρανία; Νομίζουμε ότι υπάρχει. Το σύστημα, οι θεμελιώδεις κανόνες του καπιταλισμού, καθιστούν αδύνατη την υπέρβαση των υπαρξιακών απειλών με τους οποίους είναι αντιμέτωπη η ανθρωπότητα. Αυτή η αδυνατότητα τρέφει την πιθανότητα ενός ενδοϊμπεριαλιστικού πολέμου.

Ο καπιταλισμός καθιστά αδύνατη τη λύση της κλιματικής κρίσης. Ότι αυτή η κρίση είναι πραγματική και μια θανάσιμη απειλή για το είδος μας, καθώς και άλλα είδη, γίνεται ολοφάνερο το έτος 2022. Είναι επίσης προφανές για πολλούς ότι η πράσινη τεχνολογία δεν πρόκειται να την σταματήσει. Ο ανταγωνισμός, ο καταναγκασμός της επέκτασης, και η εξάρτηση αυτής της επέκτασης από την κατανάλωση διαρκώς μεγαλύτερων ποσοτήτων ενέργειας, κάνουν σίγουρο ότι όσον αφορά το κλίμα, δεν έχουμε δει ακόμα τίποτα. Το μόνο που μπορεί ο καπιταλισμός να κάνει είναι να περιορίσει τα αποτελέσματα της κρίσης – τις καταστροφές, τις πανδημίες, την αναγκαστική μετανάστευση, τις συγκρούσεις για τους πόρους – ενώ κάνει την αιτία [της κρίσης] χειρότερη μέρα με τη μέρα.

Ο καπιταλισμός δεν μπορεί να λύσει την κοινωνική κρίση. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η φτώχεια, η πείνα, η στέρηση στεγής, διαδίδονται. Το εισοδηματικό χάσμα έχει αυξηθεί σε παράλογες αναλογίες. Ανάμεσα στο 2009 και το 2018, ο αριθμός των δισεκατομμυριούχων που απαιτείται για να εξισώσουν τον πλούτο του 50% των φτωχότερων του κόσμου μειώθηκε από τους 380 στους 26.

Σε μερικές χώρες, ο πληθυσμός δεν αντέχει πια και ξεσπούν μαζικές διαμαρτυρίες, που συνήθως οδηγούν σε αντικατάσταση των ανώτερου διαχειριστικού στρώματος του κράτους, μετά την οποία τα πράγματα ουσιαστικά παραμένουν τα ίδια. Δεν έχει καμιά σημασία αν η κυβέρνηση κλίνει προς τα αριστερά ή τα δεξιά. Οι συνθήκες ποικίλουν αλλά η κατεύθυνση είναι η ίδια παντού. Στην Νότια Αφρική, το χάσμα ανάμεσα στους πλούσιους και τους φτωχούς είναι τώρα πολύ μεγαλύτερο από ό,τι στην εποχή του απαρτχάιντ. Όχι επειδή η κυβέρνηση ήταν καλλίτερη τότε, αλλά επειδή **η υπεράσπιση του εθνικού συμφέροντος δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο από την υπεράσπιση του κεφαλαίου.** Σε καιρούς κρίσης ακόμα και μια αριστερή κυβέρνηση, όπως ο ΣΥΡΙΖΑ στην Ελλάδα, πρέπει πρώτα και κύρια να αποκαταστήσει την αξιοπιστία του εθνικού κεφαλαίου. Στην παρούσα κρίση η αξία όλου του υπάρχοντος κεφαλαίου, όλων των συσσωρευμένων περιουσιακών στοιχείων/assets και του χρηματικού κεφαλαίου βρέθηκαν υπό απειλή. Αυτό είναι ένα πλήγμα στην καρδιά του συστήματος: αν το χρήμα δεν μπορεί να μετατραπεί σε περισσότερο χρήμα, αν δεν μπορεί να αποθηκευτεί χωρίς να χάνει την αξία του, γιατί να παράγουμε καν; Ως εκ τούτου, οι πολιτικές του κράτους για την υποστήριξη του εθνικού συμφέροντος στοχεύουν στη σωτηρία της κερδοφορίας του κεφαλαίου του², μειώνοντας το κόστος του (εις βάρος της εργατικής τάξης) και “σκάζοντας χοντρά” τεράστια ποσά καινούριου χρήματος σε αυτό. Κάνουν το εισοδηματικό χάσμα, την αυξανόμενη μιζέρια/εξαθλίωση των πολλών και την συγκέντρωση της αγοραστικής δύναμης στα χέρια λίγων, ακόμα μεγαλύτερη.

Είναι καθαρό ότι ο καπιταλισμός δεν μπορεί να λύσει την οικονομική του κρίση. Μετά την “Μεγάλη Ύφεση” του 2008, η παγκόσμια κερδοφορία έπεσε σε χαμηλό σχεδόν όλων των εποχών. Η κατάρρευση αποφεύχθηκε μόνο χάρις στον τεράστιο δανεισμό από το μέλλον. Στην αλλαγή του αιώνα, το πα-

¹ Μεταφρασμένο από εδώ: <http://insurgentnotes.com/2022/12/capitalist-crisis-and-the-war-in-ukraine>.

² Στμ. Και πώς αλλιώς, αφού το κεφάλαιο είναι η θεμελιώδης κοινωνική σχέση, η σχεδόν παντού επικρατούσα κοινωνική συνθήκη ύπαρξης;

γκόσμιο χρέος ήταν περίπου \$84 τρις. Έκτοτε, έχει αυξηθεί στα 296 τρις το 2021. Αυτό αντιστοιχεί στο 353% του συνολικού εισοδήματος όλων των χωρών μαζί! Ο πληθωρισμός εκτοξεύεται στα ύψη και δεν υπάρχει κανένα σχέδιο, καμιά προοπτική να βγούμε σκαρφαλώνοντας από την τρύπα αυτή με “συνηθισμένα/κανονικά” μέσα. Αυξάνοντας ή μειώνοντας φόρους, ενισχύοντας/“κεντρίζοντας” ή χαλιναγωγώντας την κατανάλωση, μειώνοντας ή αυξάνοντας την παροχή χρήματος, τίποτα δεν δουλεύει απέναντι στην κρίση του συστήματος που εξαρτάται από την αύξηση/“ανάπτυξη”/επέκταση, από την συσσώρευση της αξίας, την οποία, όμως, γίνεται όλο και πιο ανίκανο να επιτύχει³. Η αποκατάσταση ευνοϊκών συνθηκών για την συσσώρευση της αξίας απαιτεί μια απαξίωση υπάρχοντος κεφαλαίου, μια εξάλειξη άχρηστου/μη-παραγωγικού κεφαλαίου⁴ σε μαζική κλίμακα. Είναι σύμπτωση ότι την ίδια αυτή περίοδο αυξανόμενης οικονομικής ανασφάλειας και κρίσης, οι παγκόσμιες στρατιωτικές δαπάνες αυξάνονται χρόνο με τον χρόνο και ο αριθμός των πολεμικών συγκρούσεων έχει αυξηθεί ραγδαία;

Πόλεμοι μαίνονται και οι εντάσεις αυξάνονται σχεδόν σε κάθε ήπειρο. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα επιταχύνουν τις εξοπλιστικές τους προσπάθειες χρησιμοποιώντας η μία την άλλη ως δικαιολογία. Οι παγκόσμιες εξοπλιστικές δαπάνες έχουν αυξηθεί κατά 9.3% (σε σταθερές τιμές δολλαρίου) σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία φτάνοντας τώρα στα \$2 τρις ετησίως.

Πριν τον εικοστό αιώνα οι καπιταλιστικοί πόλεμοι διακρίνονταν χονδρικά σε δυο κατηγορίες. Η πρώτη είναι πόλεμοι μεταξύ ανταγωνιστικών καπιταλιστικών κρατών, που γίνονταν για την σταθεροποίηση/εδραίωση του αναδυόμενου έθνους-κράτους ή την επέκταση των συνόρων του. Τυπικά, οι πόλεμοι αυτοί οδηγούσαν στην επαναχάραξη των συνόρων αλλά όχι στην εκδίωξη ή την εξόντωση πληθυσμών· περιοριζόνταν σε εχθροπραξίες μεταξύ στρατευμάτων.

Η δεύτερη κατηγορία είναι πόλεμοι ανάμεσα σε καπιταλιστικά κράτη και προκαπιταλιστικές κοινωνίες. Αυτοί ήταν γενοκτονίες, περιλαμβάνοντας την κατασκευή του ρατσισμού για τη δικαιολόγηση της μείωσης της δουλείας ή την εξόντωση των ντόπιων πληθυσμών.

Μετά τον εικοστό αιώνα, οι πόλεμοι μεταξύ καπιταλιστικών κρατών έχουν αποκτήσει στοιχεί της δεύτερης κατηγορίας, με άλλα λόγια, έχουν γίνει γενοκτονικοί. Η εξέλιξη της στρατιωτικής τεχνολογίας έχει κάνει εφικτή την απάλειψη κάθε διάκρισης ανάμεσα στον εμπόλεμο και τον μη εμπόλεμο, τον στρατιώτη και τον άμαχο, και η ξеноφοβία και ο ρατσισμός έχουν κάνει την εξόντωση του εχθρού – που τώρα είναι κυρίως ο άμαχος πληθυσμός – ένα συστατικό κομμάτι της ίδιας της δομής και της οργάνωσης του πολέμου.

Σε παγκόσμιες συγκρούσεις, αυτός που ξεκινά τις μάχες συνήθως είναι η ενδογενώς ασθενέστερη πλευρά, πωρωμένο/εμμονικό με την απειλή της καταπάτησης, επιδιώκοντας το πλεονέκτημα του να επιτεθεί πρώτο. Οι Γερμανοί απαιτούσαν ζωτικό χώρο (*Lebensraum*) όταν ξεκίνησαν τον Πρώτο και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Τώρα αυτή είναι η απαίτηση της Ρωσίας του Πούτιν. Πάντα περιμένουν έναν σύντομο πόλεμο.

Τι σημαίνει αυτό το *Lebensraum*; Ζωτικός χώρος, για ποιον; **Σημαίνει χώρο για το κεφάλαιο, έλεγχο πάνω στους πόρους και τις αγορές, σημαίνει πρόσβαση στο κέρδος.**

Ελλείψει χρόνου, θα παραλείψω τους ειδικούς λόγους για τους οποίους η Ουκρανία έχει γίνει ο τόπος της κλιμάκωσης του πολέμου. Δείτε περισσότερα στο άρθρο μου [“Don’t fight for ‘your’ country!”](#)

Θέλω να επισημάνω τρεις παράγοντες που περιορίζουν προς το παρόν τον πόλεμο.

Το πυρηνικό κατώφλι. Αυτό σημαίνει ότι η Ρωσία δεν μπορεί να δεχτεί μια επίθεση άμεσα η ίδια, ακόμα και αν είναι στρατιωτικά πολύ πιο αδύναμη από τη Δύση. Αυτό περιορίζει την αναμέτρηση για την ώρα, όπως και στην εποχή του Ψυχρού πολέμου, ο οποίος δεν έληξε ποτέ στην πραγματικότητα.

³ Στμ. Η θεμελιώσης αντίφαση αυτής της φάσης αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου.

⁴ Στμ. Στο πρωτότυπο: “dead wood”.

Αλλά δεν υπάρχει εγγύηση ότι μια μελλοντική βήμα-το-βήμα κλιμάκωση προς τον πυρηνικό πόλεμο είναι αδύνατη.

Παρόμοια, η παγκοσμιοποίηση της καπιταλιστικής οικονομίας είναι ένας παράγοντας που ζύγιζε πολύ λιγότερο στους παγκόσμιους πολέμους στο παρελθόν. Παρ' όλο που είναι επιζήμια για τα κέρδη, η δυναμική του πολέμου μπορεί να οδηγήσει στην αναδόμηση των τρόπων εμπορίου όπως βλέπουμε ήδη σε έναν βαθμό με τις κυρώσεις από τη Δύση και την ανακατεύθυνση του ρωσικού εμπορίου προς την Ινδία και την Κίνα.

Το τρίτο, και σημαντικότερο, ανασταλτικό στοιχείο στην κλιμάκωση: η έλλειψη κοινωνικής υποταγής. Σε έναν περιορισμένο πόλεμο, η κινητοποίηση του πληθυσμού μπορεί να φανεί αχρείαστη. Ο Πούτιν, ο οποίος υπολόγιζε σε έναν σύντομο πόλεμο, κατάφερε μέχρι τώρα να περιορίσει τις επιπτώσεις του πολέμου στο βιοτικό επίπεδο του μέσου Ρώσου. Έχει 150.000 στρατιώτες στην Ουκρανία, ένα κλάσμα μόνο του στρατού του. Προς το παρόν δεν υπάρχει επιστράτευση, δεν υπάρχουν κληρωτοί στο μέτωπο, αντίθετα χρησιμοποιεί φυλακισμένους και μισθοφόρους, Τσετσένους και την ταξιαρχία Βάγκνερ. Φαίνεται να μην εμπιστεύεται τον ίδιο τον στρατό του. Δεν έχει τον πληθυσμό στο τσεπάκι του όπως είχε ο Χίτλερ τους Γερμανούς. *Ο εθνικισμός είναι ταυτόχρονα ο σκοπός η συνθήκη εδώ.* Ο Πούτιν ήλπιζε ότι ο πόλεμος θα ανέβαζε γρήγορα τον εθνικιστικό πυρετό, ότι θα ανακαθύθυνε τον θυμό της εργατικής τάξης ενάντια σε έναν ξένο εχθρό. Αλλά για αυτό, χρειάζεται να κερδίσει τον πόλεμο, μην τυχόν και καταρρεύσει από το βάθος του όπως η χούντα της Αργεντινής μετά τον πόλεμο των Φώκλαντ. Αλλά για να νικήσει, πρέπει να κλιμακώσει, και για να κλιμακώσει χρειάζεται τον εθνικιστικό πυρετό/ζήλο να είναι παρών, χρειάζεται έναν πληθυσμό κινητοποιημένο για πόλεμο, με την επιθυμία να αντέξει τις δυσκολίες του πολέμου, από τις οποίες έχει με ζήλο προσπαθήσει μέχρι τώρα να τον προστατέψει. Είναι ένα δίλημμα.

Ο εθνικισμός είναι το πιο ουσιαστικό όπλο του καπιταλισμού. *Είναι το παράθυρο μέσα από το οποίο το κεφάλαιο θέλει να βλέπουμε τον κόσμο.* Αυτό που βλέπεις τότε είναι το εθνικό συμφέρον, και όλα τα υπόλοιπα έπονται, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης για πόλεμο. Κρατώντας μια σημαία, είτε αμερικάνικη, είτε ρώσικη, είτε ουκρανική, βοηθός να ενισχυθεί αυτή η άποψη του κόσμου, κάνεις την μικρή σου συνεισφορά στην προετοιμασία των μελλοντικών πολέμων, για τους οποίους ο εθνικισμός είναι ένα προαπαιτούμενο. Αντίθετα, καταγγέλλοντας κάθε εθνικισμό, ρατσισμό και ξενοφοβία, βοηθός να ανοιχτεί ένα άλλο παράθυρο στον κόσμο: ένα παράθυρο που δείχνει το κοινό συμφέρον όλων, της παγκόσμιας εργατικής τάξης. Τότε, όλα τα υπόλοιπα ακολουθούν: η ανάγκη να αρνηθείς να πολεμάτε ο ένας τον άλλο και να πολεμήσετε μαζί ενάντια στον κοινό εχθρό, το καπιταλιστικό σύστημα.

Αρνούμαστε να πολεμήσουμε για την εθνική αυτοδιάθεση. Θέλουμε αυτοδιάθεση για όλους. Όλοι και όλες πρέπει να είναι ελεύθεροι/ες να καθορίσουν το δικό τους μονοπάτι. Όλοι και όλες πρέπει να είναι ελεύθεροι/ες από την εκμετάλλευση και την καταπίεση. Όλα τα ανθρώπινα πλάσματα μοιράζονται τις ίδιες βασικές ανάγκες. Η ικανοποίηση αυτών των αναγκών πρέπει να αντικαταστήσει το κέρδος ως το κίνητρο της παραγωγής, τότε μόνο μπορεί να ανθίσει η πραγματική αυτοδιάθεση.

Απορρίπτουμε, όμως, την αυτοδιάθεση αν αυτό σημαίνει ότι τα συμφέροντά σου είναι τα ίδια με των κυρίαρχων του κομματιού της γης στο οποίο τυχαίνει να ζεις, και διαφορετικά από τα συμφέροντα ανθρώπων σαν εσένα έξω από τα σύνορα αυτού του κομματιού γης, όταν το αντίθετο είναι η αλήθεια. Η εθνική αυτοδιάθεση σημαίνει μια άμυνα/υπεράσπιση του κράτους, του στρατού του, της φράξιας του κεφαλαίου του, ενώ το κοινό μας συμφέρον είναι να ξεμπερδεύουμε με όλα αυτά.

Ο επαναστατικός ντεφιτισμός δεν είναι μια παθητική στάση. Δεν είναι πασιφισμός. Συμπεριλαμβάνει δολιοφθορές, απεργίες, αντίσταση τόσο ενάντια στους Ρώσους όσο και τους Ουκρανούς κυρίαρχους, πάνω σε μια αυτόνομη ταξική βάση. Ενώ εκφράζουμε την ευχή οι στρατιώτες και στις δυο να αρνηθούν να υπακούσουν, να αρνηθούν να πολεμήσουν και, αντίθετα, να αδελφοποιηθούν/fraternize, κατανοούμε τα εμπόδια που υπάρχουν στην πράξη. Αλλά συμβαίνει, σε έναν βαθμό. Χιλιάδες έχουν λιποτακτήσει, και στις δυο πλευρές. Αν ο πόλεμος κλιμακωθεί, και οι συνέπειές του γί-

νουν πιο αισθητές, ίσως να δούμε την ταξική αντίσταση να εντείνεται/αυξάνεται και στη Ρωσία και αλλού.

Χτες, οι *New York Times* παρέθεσαν τον καθηγητή από την Οξφόρδη Goldin, ο οποίος είπε: “ζούμε τη μεγαλύτερη αναπτυξιακή καταστροφή στην ιστορία, με περισσότερους ανθρώπους να ωθούνται πιο γρήγορα σε δεινή φτώχεια από ό,τι έχει ποτέ συμβεί στο παρελθόν”. Ο *Guardian* δημοσίευσε μια αναφορά από την εταιρεία *risk intelligence*⁵ Verisk Maplecroft, που δήλωσε ότι σε 101 χώρες, υπάρχει τώρα ένας αυξημένος κίνδυνος κοινωνικής σύγκρουσης και αστάθειας. Ήδη το Ηνωμένο Βασίλειο βιώνει το μεγαλύτερο απεργιακό κύμα εδώ και δεκαετίες. Οπότε, δέστε τις ζώνες σας, είμαστε ενόψει σοβαρών κοινωνικών αναταράξεων, στις οποίες το κεντρικό ζήτημα θα είναι έθνος ή τάξη: μέσα από ποιο παράθυρο θα κοιτάξουμε τον κόσμο μας;

⁵ Στμ. *Risk intelligence*, “μια έννοια που γενικά σημαίνει ‘πέρα από τη διαχείριση ρίσκου’, αν και έχει χρησιμοποιηθεί με διαφορετικούς τρόπους από διαφορετικούς συγγραφείς. Ο όρος χρησιμοποιείται πιο συχνά από επιχειρηματικούς στρατηγιστές στη συζήτηση σχετικά με ενσωματώουσες/ενοποιητικές επιχειρηματικές διαδικασίες σχετικές με την διακυβέρνηση, το ρίσκο και την συμμόρφωση” (*Wikipedia*).